

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ – вид покарання, що полягає у позбавл. засудженого його суб'єктивного права на посаду, яку він обіймав, або на службову, професійну чи іншу спеціальну діяльність, якою він займався під час вчинення злочину, а також у тимчасовому обмеженні його правоздатності – можливості обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю протягом строку, встановленого вироком суду.

Ст. 55 КК не обмежує коло і характер посад, а також види (рід) діяльності, права обіймати які або займатися якими засуджений може бути позбавл. вироком суду. Це можуть бути посади на платній або безоплатній основі; виборні або ті, що обіймаються за призначенням; тимчасові чи постійні; керівні чи рядові, а діяльність – служб., профес., підприємницькою (госп.) або ін. (напр., заняття аматорським полюванням, керування особистим автотранспортом).

За ст. 55 КК встановлюється заборона обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, тому рішення суду про позбавл. такого права має бути чітко і ясно сформульоване в резолютивній частині вироку з тим, щоб не виникло жодних сумнівів під час його виконання. Але суд не має права позбавити засудженого можливості працювати в тій чи іншій галузі г-ва, системі культури, освіти, охорони здоров'я тощо без точного визначення у вироку кола і характеру тих посад або конкретного виду (роду) тієї діяльності, права обіймати які або займатися якими позбавляється засуджений. Призначення цього покарання не залежить і від форми власності, а також орг.-правової форми підприємства (орг-ції, установи), в яких особа обіймає посаду або займається певною діяльністю. Не є перешкодою для застосування цього покарання і та обставина, що на час ухвалення вироку винний вже не обіймав посаду або не займався діяльністю, з якими був пов'язаний учинений злочин.

П. п. о. п. п. або з. п. д. належить до покарань: 1) «змішаних», бо може призначатися і як основне, і як додаткове (ч. 3 ст. 52, ч. 1 ст. 55 КК); 2) спец.,

бо застосовується лише до осіб, які під час вчинення злочину обіймали ті посади чи займалися тією діяльністю, з якими був пов'язаний учинений ними злочин (ч. 2 ст. 55 КК); 3) строкових, бо як основне покарання воно призначається на строк від 2 до 5, а як додаткове – від 1 до 3 років (абз. 1 ч. 1 ст. 55 КК). Згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 55 КК строк цього покарання складає абсолютно визначений розмір – 5 років, коли воно призначається за сукупності таких умов: а) як додаткове покарання; б) у виді позбавл. права займати певні посади (а не займатися певною діяльністю); в) у справах, передбачених Законом України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 р. № 1682-VII.

Відповідно до ст. 55 КК підставу призначення цього покарання складають такі чинники: 1) під час вчинення злочину особа має обіймати таку посаду або займатися такою діяльністю, право на зайняття якими вона отримала на законних підставах і в установленому порядку. Якщо особа не мала такого права або самовільно (протиправно) його присвоїла, призначення цього покарання виключається. Виключається позбавл. права займатися і такого роду діяльністю, заборона на заняття якою встановлена законом; 2) злочин має бути безпосередньо пов'язаним із посадою, яку винний обіймав під час його вчинення або з діяльністю, якою він займався. Тобто покарання застосовується лише за умови, якщо злочин вчиняється за посадою чи у зв'язку із зайняттям певною діяльністю; 3) характер вчиненого злочину, дані про особу винного та інші обставини провадження переконують суд у неможливості (недоцільності) збереження за засудженим у подальшому права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

П. п. о. п. п. або з. п. д. як основне покарання може бути призначене лише за умови, якщо воно безпосередньо передбачене у санкції статті Особл. част. КК, за винятком його застосування на підставі ч. 1 ст. 69 КК. Як додаткове це покарання може призначатися у випадках, коли воно: а) або безпосередньо передбачене в санкції статті Особл. част. КК, або б) не передбачене в санкції, але з урахуванням характеру вчиненого злочину та інших обставин

провадження призначається судом на підставі ч. 2 ст. 55 КК на строк від одного до трьох років.

Як додаткове покарання **П. п. о. п. п. або з. п. д.** може бути передбачене в санкції як факультативне чи як обов'язкове до призначення. У першому випадку суд має право не призначити його на свій розсуд з урахуванням конкретних обставин справи, а у другому – може не призначити його лише на підставах, передбачених у ч. 2 ст. 69 КК.

При призначенні **П. п. о. п. п. або з. п. д.** як основного покарання за *сукупністю злочинів* (ст. 70 КК) або *вироків* (ст. 71 КК) воно може бути поглинуте іншими, більш суворими видами основних покарань, але складанню з ними не підлягає і застосовується та виконується в цих випадках самостійно (ч. 3 ст. 72 КК). Якщо це покарання як додаткове призначається поряд з іншими видами додаткових покарань за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) або вироків (ст. 71 КК), то в цих випадках воно завжди виконується самостійно (ч. 4 ст. 72 КК).

Відповідно до ч. 3 ст. 55 КК порядок виконання цього покарання, призначеного як додаткове, залежить від того, до якого виду основного покарання воно приєднується: а) якщо воно приєднується до основних видів покарань, передбачених статтями 60–63 КК, то поширюється на весь час відбування основного покарання і, крім того, на строк, встановлений вирокіом суду для цього виду додаткового покарання. Строк додаткового покарання обчислюється у цьому випадку після відбуття засудженим основного покарання й у зв'язку з цим заборона обіймати певні посади або займатися певною діяльністю діє і протягом строку основного покарання, і після його відбуття – протягом строку додаткового покарання; б) якщо воно приєднується до інших видів основних покарань (статті 56–58 КК) або застосовується за ст. 77 КК, то обчислюється з моменту набрання законної сили вирокіом суду. У цих випадках додаткове покарання застосовується не послідовно (услід за основним), а паралельно з основним покаранням чи іспитовим строком.

П. п. о. п. п. або з. п. д. як основне покарання з додержанням підстав, зазначених у ч. 2 ст. 55 КК, може застосовуватися і в порядку заміни більш суворого виду покарання або невідбутої його частини більш м'яким за ч. 3 ст. 74, ст. 82, ч. 4 ст. 83 КК. Закон виключає можливість його заміни як основного покарання іншими видами покарань на підставі статей 82, 85–87 КК. Заміна цього виду покарання, призначеного як додаткове, законом також не передбачена.

При призначенні цього покарання як основного засуджений може бути звільнений від його відбування на підставі частин 2 та 3 ст. 74, ч. 1 ст. 80, ч. 1 ст. 84, статей 85–87 КК, а як додаткового – на підставі частин 2 і 3 ст. 74, ч. 1 ст. 79, статей 80–82, 84–87 КК). За ч. 1 ст. 79 КК таке звільнення завжди здійснюється з випробуванням; за ч. 1 ст. 81 – умовно-достроково, а за ч. 2 ст. 82 КК – достроково, але безумовно.

Відповідно до ч. 2 ст. 98 КК неповнолітнім **П. п. о. п. п. або з. п. д.** може бути призначено лише як додаткове покарання.

Порядок та умови виконання цього виду покарання встановлені в статтях 30–35 КВК, а ухилення від його відбування тягне за собою відповідальність за ч. 1 ст. 389 КК.

Згідно з п. 5 ст. 89 КК особа, засуджена до основного покарання у виді **П. п. о. п. п. або з. п. д.**, вважається такою, що не має судимості, якщо вона протягом року з дня його відбуття не вчинить нового злочину. Якщо ж це покарання приєднується як додаткове до основного покарання, то вид останнього (ч. 3 ст. 55 КК), а також строк (тривалість) додаткового покарання можуть вплинути на визначення моменту обчислення строків погашення судимості.

Лит.: Тютюгін В. И. Лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью как вид наказания. – Х., 1982; Пономаренко Ю. А. Виды наказаний по уголовному праву Украины. – Х., 2009.

В. І. Тютюгін